

Finnes det et godt tidspunkt å bryte en profesjonell relasjon på?

Cecilie Storm

cecilie-storm@hotmail.com

Når er riktig tidspunkt å fortelle en bruker at du skal slutte i jobben, og dermed skal bryte den relasjonen dere kanskje har brukt flere år på å bygge opp? Hvordan opplever jeg det? Hvordan opplever hun eller han som blir tilbake bruddet? I denne fortellingen møter du to personer med utviklingshemning. Jeg har valgt å kalle dem for Mari og Tom.

Mari

Mari bor i et bofellesskap der jeg arbeider, og vi har i løpet av de to årene jeg har arbeidet der, utviklet en god relasjon. På dette tidspunktet har jeg fått tilbud om å reise på praksisstudier. Jeg skal om kort tid reise til Afrika, Tanzania. Her skal jeg ha praksis i tre måneder, og arbeide med gatebarn. Etersom jeg vil ha mye

Jeg skal om kort tid reise til Afrika, Tanzania.

skolearbeid når jeg kommer tilbake fra oppholdet, ser jeg meg nødt til å slutte i bofellesskapet der Mari bor. Jeg har gått med på at jobben kan ringe meg dersom de trenger ekstrahjelp, men utgangspunktet er at jeg ikke lenger skal arbeide der.

En måned før jeg skal slutte forteller jeg det til Mari. Det er tidlig på dagen. Mari og jeg sitter ved bordet hennes og lytter til radioen, samtidig som vi leker med noen figurer hun er veldig glad i. Helt ut av det blå bestemmer jeg meg for at dette kan være et godt tidspunkt å fortelle henne at jeg skal slutte. Jeg tenker at dersom jeg sier det nå vil hun ha tid til å forberede seg og vi har fortsatt en stund sammen. «Mari»

Jeg tenker at dersom jeg sier det nå vil hun ha tid til å forberede seg og vi har fortsatt en stund sammen.

sier jeg med en forsiktig stemme. Hun titter opp på meg som om hun skjønner at jeg skal fortelle henne noe spesielt. «Ja» svarer hun raskt og forventningsfylt.

«Du vet at jeg har vært sammen med deg lenge nå og at vi har det veldig kjekt sammen når jeg er her?» fortsetter jeg. «Ja» svarer hun igjen, denne gangen med enda høyere forventninger i stemmen. «Om en måned skal jeg slutte å arbeide her, fordi jeg skal ut og reise. Så da blir jeg borte en stund...». De store runde forventningsøynene hun nettopp hadde byttet ut med skuffelsesøyne formet som to store spørsmålstejn. Det virker som om hun ventet på en hyggelig nyhet og er litt skuffet over at jeg ikke forteller henne noe positivt. Hun skjønner nok heller ikke helt hvorfor jeg har tenkt å slutte, jeg sa det jo selv: Vi har det jo alltid kjekt sammen når jeg er her. «Hvor skal du?» spør hun. «Til Afrika» svarer jeg, og fortsetter: «der løvene bor». Jeg er fortsatt litt usikker på om hun skjønner at jeg skal slutte, men tilføyer: «Jeg har fortsatt mange dager

Jeg er fortsatt litt usikker på om hun skjønner at jeg skal slutte,

igjen her med deg». Hun reagerer ikke på det og det virker ikke som hun bryr seg noe særlig. Hun konsentrerer seg om lekene sine, men svarer meg omsider: «OK, det blir kjekt». Vi snakker ikke mer om det, og dagen fortsetter som vanlig. De neste arbeidsdagene tenker jeg ikke så mye over at jeg skal slutte, og dagene går som før.

Noe av grunnen til at denne samtalen blir som den blir, er nok at Mari har diagnosen psykisk utviklingshemning i moderat grad. I følge ICD-10 innebærer det:

IQ anslagsvis mellom 35 og 49 (hos voksne, mental alder fra 6 til under 9 år), fører vanligvis til markert utviklingshemming i barndommen, men de fleste kan læres opp til å utvikle noen grad av uavhengighet i det å sørge for seg selv, oppnå adekvat kommunikasjon og noen skoleferdigheter. Voksne vil trenge varierende grad av støtte for å kunne leve og arbeide ute i samfunnet (Helsedirektoratet 2012).

De som ikke kjenner Mari, og ikke kjenner diagnosen hennes, kan nok tro at hun har lett grad av utviklingshemning, ikke moderat. Ikke minst på grunn av hennes gode sosiale ferdigheter. Det gjør også at det er lett å gi for lite hjelp, fordi en overvurderer hva hun forstår og klarer på egen hånd.

Bøckmann (2008:36) skriver at mennesker med utviklingshemning opplever mange brutte relasjoner i sitt liv nettopp fordi det er stor utskifting av hjelpere. De har ofte ikke så store nettverk ellers, og har derfor en økt sårbarhet når det kommer til slike situasjoner. Sand (2009:76) skriver at for mange utviklingshemmede kan brutte relasjoner virke like alvorlig som et dødsfall.

for mange utviklingshemmede kan brutte relasjoner virke like alvorlig som et dødsfall.

Dette er noe jeg har tenkt mye på, og jeg vil gjerne gjøre dette bruddet, for det er jo det det er, på en så god måte som mulig.

På min nest siste arbeidsdag i bofellesskapet forteller jeg Mari at neste gang jeg kommer på jobb er siste gang vi skal være sammen. Favorittprogrammet hennes skal akkurat til å begynne på TV og hun sitter og spiser kvelds. Heller ikke nå virker det som hun reagerer noe særlig på informasjonen hun får.

Det er først den siste dagen jeg har med Mari at hun forstår at jeg skal slutte. Sjefen har kjøpt blomster til meg og vi har bakt kake til alle sammen. I tillegg har jeg laget et kort til alle i bofellesskapet hvor jeg har skrevet noen ord om at jeg kommer til å savne alle sammen, og limt inn et bilde av meg og brukerne fra sist sommer. Siden vi lager noe stort ut av en dag som alle egentlig trodde var en helt vanlig dag blir det stilt mange spørsmål. Vi svarer at det er fordi jeg skal slutte at vi har en ekstra markering i dag. Noen av brukerne reagerer med at å si at det er godt at vi har kake, og at det er kjekt å se på bildet jeg har inni kortet. Mari derimot reagerer med

Hun er sint fordi jeg skal slutte, fordi jeg ikke skal være sammen med henne mer.

sinne. Hun er sint fordi jeg skal slutte, fordi jeg ikke skal være sammen med henne mer. Det virker som om hun føler seg sviktet. Hun sier det er greit at jeg skal reise vekk, men jeg burde da komme tilbake og arbeide etter jeg har vært på tur? Det er da ingen som er på tur mer enn noen uker? Hvorfor skal plutselig jeg være borte så lenge? Hvorfor vet jeg ikke om jeg kommer tilbake eller ikke? «Kanskje» er

ikke et godt nok svar for henne og hun kaster rundt seg med alle gjenstander hun finner i nærheten, samtidig som hun gråter store tårer.

Drømmeløfter

Bugge, Eriksen og Sandvik (2003:44) forklarer at tidligere tap, som er andre typer tap enn ved dødsfall, har betydning for hvordan personen vil oppleve taps-situasjonen. Det avhenger av hvordan de tidligere tapene er blitt bearbeidet. Dersom de ikke er godt nok bearbeidet, kan det forsterke en senere reaksjon. Det er viktig å være observant på dette når man skal hjelpe personen videre i nye taps-situasjoner.

Kanskje Maris sterke reaksjon handler om løfter som ikke er blitt holdt.

Etter situasjonen roer seg litt, snakker personalet sammen om situasjonen. Vi tror Maris reaksjon for det første skyldes at hun ofte blir veldig sterkt knyttet til sine hjelpere, og at hun har opplevd at personale som slutter har sagt at de skal komme tilbake, men uten å gjøre det. Kanskje Maris sterke reaksjon handler om løfter som ikke er blitt holdt. Hva er forresten et løfte?

Store Norske Leksikon (2012) forklarer det som «en erklæring som forplikter avgiveren i samsvar med sitt innhold», Ofte handler løfter om en avtale som pålegger begge parter plikter, men løfter kan også være ensidige, der en part forplikter seg overfor en annen. Når det

gjelder Mari, har slike forpliktelser ikke blitt holdt. I tillegg handler det nok også om at hun har overtolket løftene, laget sine egne «drømmeløfter». Disse drømmeløftene fungerer slik at hun «sniker til seg» det nærmeste hun kommer en bekreftelse på ting som *kan* være mulig i fremtiden. Når hun får denne bekreftelsen, kan ord fort bli snudd og vridd på slik at hun ikke hører setningen som sies, men setningen hun ønsker å høre. Hun kan fort bytte ut ord som «kanskje», «muligens», og «ikke umulig», med «ja», «ja», og «ja, uten tvil». Før vi håndterer situasjonen er det derfor viktig for oss å ha disse forholdene i bak-hodet. Kan vi bruke denne kunnskapen til å gjøre noe annerledes i denne situasjonen nå?

Når Mari er urolig pleier vi alltid å ta henne med oss i enerom og prate med henne der dersom det lar seg gjøre. Når hun nå lager såpass mye oppstyr merker vi at også noen av de andre brukerne blir urolige. En av mine kollegaer prøver å få Mari med seg bort fra fellesområdet, men hun er stri. Hun holder seg fast til terrasse-

Jeg både vet og ser i blikket hennes at hun gråter på grunn av meg.

døren mens hun gråter. Jeg både vet og ser i blikket hennes at hun gråter på grunn av meg. Jeg spør om hun vil bli med meg ut å gå tur. Hun rister på hodet noen ganger, samtidig som jeg merker at hun tenker seg om. Etter hvert slipper hun døren, og blir med ut. Vi går utenfor bofellesskapet og setter oss på en benk hvor

vi er skjermet for de andre. Jeg spør Mari hvorfor hun er lei seg, og hva hun har lyst på. Jeg spør om hun har lyst til å se på noen av tingene som gledet de andre brukerne så masse, men dette ønsker hun ikke. Hun sier ja til å få kake, men jeg merker at hun fortsatt er utav seg. Jeg forklarer min situasjon og hva jeg kommer til å gjøre videre. Først forteller jeg om turen jeg skal ha til Afrika, og alt det jeg skal gjøre der. Jeg sier at jeg skal sende kort til bofellesskapet mens jeg er der for å fortelle hvordan jeg har det. En ting er sikkert, sier jeg, og det er at jeg lover å ikke glemme dem. Når jeg kommer tilbake vil jeg gjerne også komme på noen av

Det virker som om hun stoler på de løftene jeg har gitt henne.

oppvisningene hun og de andre beboerne skal ha. Mari ønsker å få bekreftet disse løftene av de andre hjelperne. Hun går inn for å spørre dem om det jeg lover er mulig. De andre bekrefter det. Hun kommer ut igjen og vi snakker videre. Det virker som hun gleder seg til å få kort fra Afrika, men hun virker også lettet over at jeg skal se oppvisningene deres og har lovet å komme tilbake. Det virker som om hun stoler på de løftene jeg har gitt henne.

Det er bedre å markere enn å forbigå i stillhet

Sand (2009:76) skriver at brutte relasjoner ofte er et veldig sår punkt for utviklingshemmede siden de gjerne opplever mye utskifting av hjelpere gjennom årene. Han

skriver samtidig at det er viktig at man må markere når en person slutter, istedenfor å forbigå situasjonen i stillhet eller ha markeringen uten at de utviklingshemmede som berøres er til stede. En hilsen som «jeg kommer nok tilbake en dag» holder ikke. I sammenheng med dette forteller han nettopp om et kvinnelig personale som skulle slutte i jobben, og holdt en flott markering med kake, sanger og taler. At det ble holdt en stor markering, selv om begivenheten i utgangspunktet var trist, viste seg å gjøre en stor forskjell for de brukerne hun arbeidet med. Etter markeringen kunne de se tilbake på hendelsen med glede midt i savnet.

I bofellesskapet bor også Tom, som har en lett grad av utviklingshemning. Tom og jeg har også en god relasjon (se Storm 2012), men han håndterer det at jeg skal slutte på en helt annen måte enn Mari. Første gang jeg forteller han at jeg skal slutte er omtrent på samme tiden som jeg forteller det til Mari første gangen.

I motsetning til Mari som ikke reagerer på det, begynner Tom å utforske informasjonen. Han spør mye om hvorfor, hvor lenge det EGENTLIG er til, hvor mange vakter jeg har igjen før jeg skal slutte, hva vi kan finne på de vaktene vi har igjen, om jeg kan komme på besøk, og lignende. Fra jeg først forteller ham at jeg skal slutte, starter han en nedtelling, og han vet alltid nøyaktig hvor mange vakter det er igjen. Vi planlegger i detalj hva vi skal få gjort sammen før jeg slutter. Dagen da Mari reagerer med sjokk og sinne, er Tom mer opptatt av å spise kake med meg og vise alle sine nyeste tegninger før jeg skal gå. Tom er opptatt av å gi meg så mange

klemmer som mulig, og vise hvor glad han er i meg. «Du må ikke glemme meg», sier han. For Tom virker det som å gi informasjonen tidlig var en god håndtering av situasjonen, men kunne jeg gjort noe annerledes med Mari?

Noen siste spørsmål

Jeg sitter igjen med mange spørsmål. Finnes det et godt tidspunkt å bryte en profesjonell relasjon på? Går det an å si til noen at dere fortsatt er venner, når du samtidig sier at dere ikke kommer til å omgås mer? Hvilken venn gjør slikt? Og, slik det ble i denne situasjonen: Var det riktig å fortelle Mari at jeg skulle slutte å arbeide med henne en måned i forveien, eller var det for tidlig, slik at hun ikke forstod informasjonen jeg gav henne? Burde jeg pratet mer om det i tiden før min siste vakt ved bofellesskapet? Eller burde jeg kanskje ikke fortalt henne at jeg sluttet i det hele tatt, slik at hun ikke forstod alvoret av det før det var for sent? Om måten jeg håndterte situasjonen med Mari i forkant var riktig, kan nok diskuteres. Men jeg vet likevel ikke hva jeg ville gjort annerledes hvis jeg skulle forandret på noe. Jeg tror at måten vi håndterte situasjonen den dagen hun ble lei seg ble gjort på en god måte. Forskjellen mellom hvordan Mari og Tom håndterte

dette var slående, og jeg tror det har sammenheng med deres ulike grader av kognitiv funksjon og eller hvordan de har bearbeidet tidligere tap. Det at vi holdt en avskjedsfest tror jeg nok var nødvendig, både for Mari og de andre brukerne. Det å holde en markering kommer jeg til å gjøre neste gang også, ellers tror jeg ikke det finnes noe fasitsvar på hvordan en slik situasjon skal håndteres. Det er viktig å se an hver enkelt bruker og hver enkelt situasjon, og tilpasse seg ut fra det. ● ● ●

Kilder

- Bugge K.E, Eriksen, H & Sandvik, O. (red.) (2003). *Sorg*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bøckmann, S (2008). *Utviklingshemning og sorg*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Store norske leksikon (2012). *Løfte* [Internett] Lastet ned fra <<http://snl.no/search?query=l%C3%B8fte&search=>>> 23. mai 2012.
- Helsedirektoratet (2012) *ICD-10. Den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer 10. Revisjon – 2012*. [Internett] Lastet ned fra <<http://finnkode.kith.no/2012/#|icd10|ICD10SysDel|2599534|flow>> 29. april 2012.
- Sand, E (2009). *Sorg og tap*. I Eknes, J & Løkke, J.A (red.). *Utviklingshemning og habilitering – innspill til habiliteringsprosessen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Storm, C (2012) Kan en profesjonell yrkesutøver være Facebook-venn med en bruker? *SOR RAPPORT 04/2012*.